

Eminescu în anul Caragiale sau despre actualitatea formelor fără fond

Adrian Lesenciuc

În termenii lui Eminescu, teoria formelor fără fond nu reprezintă doar un cadru teoretic de explicare a unor aspecte particulare ale societății, ci, mai ales un principiu explicativ al întregii societăți contemporane, afectată de prezența unei „pături superpuse” (noțiunea centrală în înțelegerea viziunii eminesciene sociale și culturale) de funcționari neproductivi, bugetofagi ai statului, dar și un principiu explicativ al evoluției culturii și societății românești. Teoria „păturii superpuse” trimite la birocratizarea excesivă a statului român, care, supraîncărcat de structuri parazitare, neproductive, consumă din producția țărânimii și nu permite constituirea clasei de mijloc: „Țărani? Nu sunt. Proprietari nu, învâțați nici cât negru sub unghie, fabricați – numai de palavre, meseriași nu, breaslă cinstită n-au, ce sunt dar? Uzurpatori, demagogi, capete deșerte, leneși, cari trăiesc din sudoarea poporului fără a compensa prin nimic, ciocoi boierești și fudui, mult mai înfumurați decât coborătorii din neamurile cele mai vechi ale țării. De acolo pizma cumplită, pe care o nutresc aceste nulități pentru orice scânteie de merit adevărat, și goana înverșunată asupra elementelor intelectuale sănătoase ale țării, pentru că în momentul în care s-ar desmetici din beția lor de cuvinte s-ar mântui cu domnia demagogilor”. Teoria „păturii superpuse”, completată de teoria compensației sociale, dau notă distinctă

viziunii eminesciene asupra formelor fără fond, în comparație cu perspectiva maioresciană.

Această pătură superpusă neproductivă este, de asemenea, responsabilă de copierea formelor instituționale occidentale, inadecvate dar aplicate forțat „vecinicei neașezări” a neamului, căci „caracterul național nu se întemeiază prin moravuri publice”. Imitația neproductivă conduce, în perspectiva eminesciană, la slăbirea națiunii prin eroziunea fondului. Formele goale conduc la configurarea adevăratului gol cultural – mai periculos decât golul istoric și psihologic asupra căruia urmau să se pronunțe marile personalități ale culturii române –, căci „cu forme goale în locul fondului [...] nu se regenerează și nu se-ntărește o nație”. Formele fără fond sunt acele conținuturi „importate” sau „copiate” atât din exterioritatea neproductivă, cât și din trecutul inadecvat, depășit. Paseismul răsfrânt în forme actuale este la fel de periculos ca importul curent de forme din exterioritatea culturală; ceea ce trebuie să rămână neschimbat este fondul în care formele vechi s-au topit, în care s-au amestecat. Spre deosebire de viziunea teoretică maioresciană, spațialistă, viziunea eminesciană se deschide, așadar, și temporal. În această formă, individul este legat de un cadru spațio-temporal din care nu poate evada nici prin paseism, nici prin cosmopolitism (ambele, forme de simulațiune): „Individul e osândit prin timp și spațiu de-a lucra pentru acea singură parte, căreia el îi aparține. În zadar ar încerca chiar de a lucra deodată pentru toată omenirea – el e legat prin lanțuri nedesfăcute de grupa de oameni, în care s-a născut”. Predeterminarea spațio-temporală a individului și culturii sunt cele care imprimă raporturile firești dintre forme și fond și care amendează orice neportivire, orice intruziune. Prezentul fiind urmarea

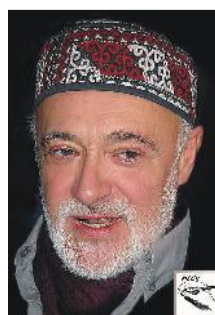
firească a dezvoltării anterioare, trecutul împrumută ființelor individuală și culturală fondul autohton, modelat în amestec cu formele trecute, dar nu și aceste forme, anacronice și inoportune. Această deschidere pe coordonate temporale avea să fie exploatată ulterior în neoibăgia gheriană.

Forma fără fond, depistată de Eminescu în manifestările ei în cadru instituționalizat: lărgirea vechilor privilegii pentru „progeniturile” favorizaților, importul de atribuții funcționale care se rezumă, faptic, la simpla corespondență, înființarea de instituții de împrumut: Academia, Universitatea – forme goale, în esență¹ – nu se rezumă la simpla aducere sub focalizarea opiniei publice a acestor imitari sterile, ci și la depistarea nevoii, trebuinței naturale a culturii române de a-și urma parcursul: „Nu e vorba, legi de organizare interioară avem destule, ba încă avem prea multe; dar bărbații noștri de stat, preocupați cum au fost până acum de ideea cea mare a emancipării naționale, n’au avut nici timpul, nici liniștea de spirit necesare să creeze un sistem de organizare care să isvorască din studiul profund și conștiincios al trebuințelor noastre locale și care să fie potrivit cu puterile intelectuale și cu mijloacele de avuție ale populațiilor noastre. Și de aceea până acum mai mult am copiat legi de organizare străină, căutând a le localiza pe alocurea.”

Câtă dreptate o fi având Eminescu în anul Caragiale al culturii române?

¹ „Acest tineret ce se caracterizează prin o rară lipsă de pietate față de nestrămutata vrednicie a lucrurilor strămoșești, vorbind o păsărească coruptă în locul frumoasei limbi a strămoșilor, măsurând oamenii și împrăjurările cu capul lor strâmt, și dezaproband tot ce nu încapă în cele 75 dramuri de creier cu care i-a-nzestrat răutăcioasa natură, acest tineret, zic, a deprins ariile teatrelor de mahala din Paris și, înarmat cu această vastă știință, vine la noi cu pretenția de a trece de-a doua zi între deputați, miniștri, profesori de Universitate, membri la societatea academică, și cum se mai cheamă acele mii de forme goale”, subliniază Eminescu.

Pagina 11 (Turnul Funarilor):

Adrian Munteanu,
S(onetele) de
S(âmbătă)

Traseul de lectură:

